ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JULIANE KOKOTT
της 10ης Μαρτίου 2005 [1]

I — Εισαγωγή

1. Με την παρούσα διαδικασία διαπιστώσεως παραβάσεως η Επιτροπή στρέφεται κατά διατάξεων της ισπανικής νομοθεσίας, κατά τις οποίες επιτρέπεται η χρησιμοποίηση της ενδείξεως «bio» για την επισήμανση προϊόντων τα οποία δεν παρήχθησαν σύμφωνα με τα όσα προβλέπει ο κανονισμός (ΕΟΚ) 2092/91 του Συμβουλίου, της 24ης Ιουνίου 1991, περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής [2]. Κατά την Επιτροπή, συντρέχει παράβαση των διατάξεων του εν λόγω κανονισμού καθώς και των διατάξεων της οδηγίας 2000/13/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαρτίου 2000, για προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την επισήμανση, την παρουσίαση και τη διαφήμιση των τροφίμων [3].

II — Το νομικό πλαίσιο

Α — *Το κοινοτικό δίκαιο*

2. Οι σχετικές διατάξεις του κανονισμού 2092/91 τροποποιήθηκαν επανειλημμένως, τελευταία με τον κανονισμό (ΕΚ) 392/2004 του Συμβουλίου, της 24ης Φεβρουαρίου 2004, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 2092/91, περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής [4]. Κρίσιμη για την παρούσα υπόθεση είναι η μορφή που είχε ο κανονισμός 2092/91, όπως τροποποιήθηκε με τους κανονισμούς (ΕΚ) 1935/95 του Συμβουλίου, της 22ας Ιουνίου 1995, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 2092/91 [5] και (ΕΚ) 1804/1999 του Συμβουλίου, της 19ης Ιουλίου 1999, για συμπλήρωση, για τα κτηνοτροφικά προϊόντα, του κανονισμού (ΕΟΚ) 2092/91 [6].

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

2 — ΕΕ L 198, σ. 1.

3 — ΕΕ L 109, σ. 29.

4 — ΕΕ L 65, σ. 1.

5 — ΕΕ L 186, σ. 1

6 — ΕΕ L 222, σ. 1, καθόσον αφορά την παρούσα υπόθεση εφαρμοστέος από 24ης Αυγούστου 2000. Η μνεία της 24ης Αυγούστου 2001 στην απόδοση στη γαλλική γλώσσα οφείλεται προφανώς σε συντακτικό λάθος.

3. Το άρθρο 2 του κανονισμού 2092/91, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 1804/1999, έχει ως εξής:

«Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού, ένα προϊόν θεωρείται ότι φέρει ενδείξεις που αναφέρονται στον βιολογικό τρόπο παραγωγής όταν στη σήμανση, τη διαφήμιση ή τα εμπορικά έγγραφα, το προϊόν, τα συστατικά του ή οι πρώτες ύλες ζωοτροφών χαρακτηρίζονται από τις ενδείξεις που χρησιμοποιούνται σε κάθε κράτος μέλος και επιτρέπουν στον αγοραστή να συμπεραίνει ότι το προϊόν, τα συστατικά του ή οι πρώτες ύλες παρήχθησαν σύμφωνα με τους κανόνες παραγωγής που αναφέρονται στο άρθρο 6 και, ειδικότερα με τους εξής όρους, ή με τα συνήθως χρησιμοποιούμενα παράγωγά τους, (όπως βιο-, οικο- κ.λπ.) ή συντμήσεις αυτών, μόνο ή σε συνδυασμό, εφόσον οι εν λόγω όροι δεν εφαρμόζονται σε γεωργικά προϊόντα που περιέχονται σε τρόφιμα ή πρώτες ύλες ζωοτροφών ή προφανώς δεν έχουν καμία σχέση με τον τρόπο παραγωγής:

— στα ελληνικά:	βιολογικό,
— στα αγγλικά:	organic,
— στα γαλλικά:	biologique,
— στα ιταλικά:	biologico,
— στα ολλανδικά:	biologisch,
— στα πορτογαλικά:	biológico,
— στα φινλανδικά:	luonnonmukainen,
— στα σουηδικά:	ekologisk.»
— στα ισπανικά:	ecológico,
— στα δανικά:	økologisk,
— στα γερμανικά:	ökologisch, biologisch,

4. Το άρθρο 5, παράγραφοι 1 και 3, του κανονισμού 2092/91 προβλέπει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορεί να γίνει η επισήμανση ή η διαφήμιση ενός προϊόντος ως προερχόμενου από βιολογική καλλιέργεια.

5. Το άρθρο 10α, παράγραφος 2, του κανονισμού 2092/91 έχει ως εξής:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα προς αποφυγή δόλιας χρησιμοποίησης των ενδείξεων που αναφέρονται στο άρθρο 2 ή/και στο παράρτημα V.»

6. Το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο 1, της οδηγίας 2000/13/ΕΚ έχει ως εξής:

«Η επισήμανση και οι τρόποι σύμφωνα με τους οποίους πραγματοποιείται δεν πρέπει:

α) να είναι φύσεως τέτοιας, ώστε να οδηγεί σε πλάνη τον αγοραστή, ιδίως:

i) ως προς τα χαρακτηριστικά του τροφίμου και ιδίως τη φύση, την ταυτότητα, τις ιδιότητες, τη σύνθεση, την ποσότητα, τη διατηρησιμότητα, την καταγωγή ή προέλευση, τον τρόπο παρασκευής ή λήψεως [...].»

Β — *Η εθνική νομοθεσία*

7. Στο Βασίλειο της Ισπανίας το «Real Decreto» 1852/1993 της 22ας Οκτωβρίου 1993[7] (στο εξής: βασιλικό διάταγμα 1852/1993) ρυθμίζει τα ζητήματα της βιολογικής καλλιέργειας και της αντίστοιχης επισημάνσεως των γεωργικών προϊόντων των τροφίμων. Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, του εν λόγω διατάγματος, θεωρείται ότι ένα προϊόν φέρει την επισήμανση ότι προέρχεται από βιολογική καλλιέργεια, όταν επί του προϊόντος αυτού ή των συστατικών του, κατά την επισήμανση, τη διαφήμιση ή επί των σχετικών με αυτό εμπορικών εγγράφων, τίθεται η ένδειξη «ecológico». Επιπροσθέτως, το άρθρο 3, παράγραφος 1, προβλέπει ότι μπορούν, επίσης, να χρησιμοποιηθούν οι ακόλουθες ενδείξεις: «obtenido sin el empleo de productos químicos de síntesis» (παραχθέν χωρίς την προσθήκη συνθετικών-χημικών προϊόντων), «biológico» (βιολογικό), «orgánico» (οργανικό), «biodinámico» (βιο-δυναμικό) καθώς και οι ενδείξεις «eco» (οικολογικό) και «bio» (βιολογικό).

8. Το βασιλικό διάταγμα 1852/1993 τροποποιήθηκε με το Real Decreto 506/2001, της 11ης Μαΐου 2001[8] (στο εξής: βασιλικό διάταγμα 506/2001). Το τροποποιημένο άρθρο 3, παράγραφος 1, έχει ως εξής:

«Κατά τις διατάξεις του άρθρου 2 του κανονισμού (ΕΟΚ) 2092/91, όπως τροπο-

7 — *BOE (Boletín Oficial del Estado)*, της 26ης Νοεμβρίου 1993.
8 — *BOE (Boletín oficial del Estado)*, της 26ης Μαΐου 2001.

ποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 1804/1999, ένα προϊόν θεωρείται ότι φέρει ενδείξεις που αναφέρονται στον βιολογικό τρόπο παραγωγής όταν στη σήμανση, η διαφήμιση ή τα εμπορικά έγγραφα, το προϊόν, τα συστατικά του ή οι πρώτες ύλες ζωοτροφών επισημαίνονται είτε με την ένδειξη "ecológico" είτε με το πρώτο συνθετικό της εν λόγω ενδείξεως "eco" μόνο ή σε συνδυασμό με την ονομασία του προϊόντος, των συστατικών του ή της εμπορικής του ονομασίας.»

9. Στην Comunidad Foral de Navarra (Αυτόνομη Περιφέρεια της Ναβάρα) τα ζητήματα της βιολογικής καλλιέργειας ρυθμίζει το Decreto Foral 617/1999, της 20ής Δεκεμβρίου 1999 [9] (στο εξής: περιφερειακή κανονιστική απόφαση 617/1999). Κατά το άρθρο 2 της εν λόγω κανονιστικής αποφάσεως, θεωρείται ότι ένα προϊόν φέρει ενδείξεις που αναφέρονται στον βιολογικό τρόπο παραγωγής, όταν φέρει τις ενδείξεις «ecológico», «obtenido sin el empleo de productos químicos de síntesis», «biológico», «orgánico», «biodinámico», ή τις συντομογραφίες «eco» ή «bio». Με το Decreto Foral 212/2000, της 12ης Ιουνίου 2000 [10] (στο εξής: περιφερειακή κανονιστική απόφαση 212/2000) προστέθηκε στο άρθρο 1 της περιφερειακής κανονιστικής αποφάσεως 617/1999 διάταξη προβλέπουσα εξαίρεση, κατά την οποία η ως άνω ρύθμιση δεν εφαρμόζεται επί γαλακτοκομικών προϊόντων τα οποία δεν έχουν παραχθεί κατά τις μεθόδους βιολογικής καλλιέργειας, αλλά για τα οποία εχρησιμοποιείτο πάντοτε η ένδειξη «bio».

9 — BO Navarra (Boletín Oficial de Navarra), της 19ης Ιανουαρίου 2000.

10 — BO Navarra (Boletín Oficial de Navarra), της 19ης Ιουλίου 2000.

III — Η προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία και τα αιτήματα των διαδίκων

10. Με το από 18 Ιουλίου 2001 έγγραφό της η Επιτροπή ζήτησε από το Βασίλειο της Ισπανίας, σύμφωνα με το άρθρο 226 ΕΚ, να διατυπώσει τις παρατηρήσεις του. Κατά την άποψη της Επιτροπής, οι τροποποιήσεις που επέφεραν στην ισπανική έννομη τάξη το βασιλικό διάταγμα 506/2001 και η περιφερειακή κανονιστική απόφαση 212/2000 συνιστούν παράβαση του άρθρου 2 του κανονισμού 2092/91, σε συνδυασμό με το άρθρο 5 του εν λόγω κανονισμού, του άρθρου 2, σε συνδυασμό με το άρθρο 10a του εν λόγω κανονισμού και του άρθρου 2 του κανονισμού 2092/91 σε συνδυασμό με το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, της οδηγίας 2000/13/ΕΚ. Το Βασίλειο της Ισπανίας αντέκρουσε την άποψη αυτή.

11. Κατόπιν αυτού η Επιτροπή απέστειλε στην Ισπανική Κυβέρνηση, με έγγραφο της 24ης Απριλίου 2002, αιτιολογημένη γνώμη και της έταξε προθεσμία δύο μηνών για την άρση των παραβάσεων. Η Ισπανική Κυβέρνηση επέμεινε στην άποψή της ότι δεν συντρέχει παράβαση.

12. Με δικόγραφο της 17ης Μαρτίου 2003, το οποίο πρωτοκολλήθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 26 Μαρτίου 2003, η Επιτροπή άσκησε, δυνάμει του άρθρου 226 ΕΚ, προσφυγή κατά του Βασιλείου της Ισπανίας.

13. Η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο,

— να διαπιστώσει ότι το Βασίλειο της Ισπανίας

— διατηρώντας στην εσωτερική του έννομη τάξη και στην πρακτική του τη χρήση του όρου «Bio», μόνου ή σε συνδυασμό με άλλους όρους, για προϊόντα που δεν παρήχθησαν με βιολογικό τρόπο παραγωγής, κατά παράβαση του άρθρου 2, σε συνδυασμό με το άρθρο 5, του κανονισμού (ΕΟΚ) 2092/91 του Συμβουλίου, της 24ης Ιουνίου 1991, περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής, όπως τροποποιήθηκε με τους κανονισμούς (ΕΚ) 1935/95 και (ΕΚ) 1804/1999, παραλείποντας να λάβει τα αναγκαία μέτρα για να εμποδίσει την παραπλανητική χρήση του όρου αυτού, κατά παράβαση του άρθρου 2, σε συνδυασμό με το άρθρο 10α του ως άνω τροποποιημένου κανονισμού και παραλείποντας να λάβει μέτρα για την αποφυγή παραπλανήσεως των καταναλωτών σχετικά με τη μέθοδο παρασκευής ή της παραγωγής των τροφίμων, κατά παράβαση του άρθρου 2 του ως άνω τροποποιημένου κανονισμού, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, παράγραφος 1, σημείο i, της οδηγίας 2000/13/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαρτίου 2000, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την επισήμανση, την παρουσίαση και τη διαφήμιση των τροφίμων,

— και διατηρώντας, κατά παράβαση των ιδίων διατάξεων, στην περιοχή της Comunidad Foral de Navarra, τη χρήση του όρου «Bio», μόνου ή σε συνδυασμό με άλλους όρους, για γαλακτοκομικά προϊόντα για τα οποία χρησιμοποιείται συνήθως και συνεχώς η λέξη αυτή, αλλά που δεν παράγονται σύμφωνα με τον βιολογικό τρόπο παραγωγής, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τον ανωτέρω κανονισμό και την ανωτέρω οδηγία και, ειδικότερα, από τις προαναφερθείσες διατάξεις,

— να καταδικάσει το Βασίλειο της Ισπανίας στα δικαστικά έξοδα.

14. Το Βασίλειο της Ισπανίας ζητεί από το Δικαστήριο,

— να απορρίψει την προσφυγή,

— να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

IV — Νομική εκτίμηση

15. Η πρωτοτυπία της παρούσας διαδικασίας διαπιστώσεως παραβάσεως έγκειται στο ότι η Επιτροπή προσάπτει στην Ισπανία το γεγονός ότι διατάξεις της εθνικής της νομοθεσίας αντιβαίνουν προς κοινοτικό κανονισμό. Δεδομένου ότι, συνήθως, αντικείμενο των διαδικασιών διαπιστώσεως

παραβάσεως είναι η ασυμφωνία διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας με οδηγίες, δεν γίνεται αμέσως αντιληπτή η αναγκαιότητα μιας τέτοιας διαδικασίας προκειμένου περί κανονισμών. Λαμβανομένου υπόψη ότι οι κανονισμοί ισχύουν άμεσα και υπερέχουν έναντι των διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας, θα μπορούσαν απλώς να παραμείνουν ανεφάρμοστες οι αντίθετες προς τους κανονισμούς διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας. Εντούτοις, δεν πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι διαφορές μεταξύ των κανονισμών και της εθνικής νομοθεσίας είναι ικανές να περιορίσουν την πρακτική αποτελεσματικότητα του κοινοτικού δικαίου. Ειδικότερα, τέτοιου είδους διαφορές θα μπορούσαν να δημιουργήσουν αμφιβολίες ως προς το εφαρμοστέο δίκαιο. Τα κράτη μέλη δύνανται να θεσπίζουν μέτρα εφαρμογής ενός κανονισμού αν τα κράτη αυτά δεν εμποδίζουν την άμεση εφαρμογή του κανονισμού αυτού, αν δεν αποκρύπτουν την κοινοτική του φύση [11]. Τα εθνικά μέτρα πρέπει, εν γένει, ακριβώς λόγω των υποχρεώσεων που θεσπίζει το άρθρο 10 ΕΚ, να διευκολύνουν την εφαρμογή του κοινοτικού κανονισμού και να μην εμποδίζουν την εκτέλεσή του [12]. Η αθέτηση αυτής της υποχρεώσεως μπορεί, επίσης, να αποτελέσει αντικείμενο μιας διαδικασίας διαπιστώσεως παραβάσεως.

16. Η αιτίαση της Επιτροπής συνίσταται στο ότι, κατά την ισπανική νομοθεσία, η ένδειξη «bio» μπορεί να χρησιμοποιείται και για την επισήμανση προϊόντων τα οποία δεν έχουν παραχθεί με βιολογικούς τρόπους παραγωγής κατά τις διατάξεις του κανονισμού 2092/91. Η Ισπανία μπορεί, έτσι, να έχει παραβεί το άρθρο 2, σε συνδυασμό με το άρθρο 5 και το άρθρο 10α του κανονισμού 2092/91, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, της οδηγίας 2000/13.

17. Το άρθρο 2 του κανονισμού 2092/91 προβλέπει πότε η επισήμανση ενός προϊόντος ισχύει ως ένδειξη της προελεύσεώς του από βιολογική καλλιέργεια. Το άρθρο 5 του κανονισμού 2092/91 ορίζει ποια προϊόντα μπορούν να φέρουν την αντίστοιχη επισήμανση. Το άρθρο 10α του κανονισμού 2092/91 επιβάλλει στα κράτη μέλη να λαμβάνουν μέτρα κατά της καταχρηστικής χρησιμοποιήσεως της κατά το άρθρο 2 του εν λόγω κανονισμού επισημάνσεως. Το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, της οδηγίας 2000/13 επιβάλλει, επίσης, στα κράτη μέλη την υποχρέωση να λαμβάνουν μέτρα αποτροπής μιας παραπλανητικής επισημάνσεως.

18. Συντρέχει παράβαση αυτών των διατάξεων αν η ένδειξη «bio» στην Ισπανία δημιουργεί συνειρμούς με τη βιολογική καλλιέργεια, κατά την έννοια του άρθρου 2 του κανονισμού 2092/91. Τούτο διότι η διάταξη αυτή απαγορεύει στην Ισπανία να θεσπίζει ρυθμίσεις ως εν προκειμένω η επίμαχη, οι οποίες επιτρέπουν χρησιμοποίηση αυτής της ενδείξεως για προϊόντα τα οποία δεν έχουν παραχθεί κατά τις μεθόδους βιολογικής καλλιέργειας που προβλέπει ο κανονισμός. Επιπροσθέτως, η Ισπανία είχε την υποχρέωση να αποτρέψει παραπλανητική χρησιμοποίηση ενδείξεως.

11 — Βλ. αποφάσεις της 31ης Ιανουαρίου 1978 στην υπόθεση 94/77, Zerbone (Συλλογή τόμος 1978, σ. 41, σκέψεις 22 έως 27), και της 14ης Οκτωβρίου 2004 στην υπόθεση Επιτροπή κατά Ολλανδίας, (Συλλογή 2004, σ. I-9707, σκέψη 16).

12 — Απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 1999 στην υπόθεση , Adidas (Συλλογή 1999, σ. I-7081, σκέψη 25).

19. Συνεπώς, το ζήτημα του βασίμου της προσφυγής της Επιτροπής εξαρτάται, ως προς όλες τις προσαπτόμενες παραβάσεις, αποκλειστικώς από την ερμηνεία του άρθρου 2 του κανονισμού 2092/91. Το ζήτημα που απαιτείται να διευκρινισθεί είναι αν προϊόν το οποίο φέρει, στην Ισπανία, την ένδειξη «bio» μπορεί να θεωρηθεί ότι, κατά το άρθρο 2 του κανονισμού 2092/91, φέρει ενδείξεις που υποδηλώνουν τον βιολογικό τρόπο παραγωγής του.

20. Το ζήτημα το σχετικό με το πότε θεωρείται ότι ένα προϊόν φέρει ενδείξεις που υποδηλώνουν τον βιολογικό τρόπο παραγωγής του ρυθμίζεται με το άρθρο 2 του κανονισμού 2092/91, το οποίο δίδει ένα γενικό ορισμό και ακολούθως παραθέτει τις συγκεκριμένες ενδείξεις ανά γλώσσα. Κατά τον γενικό ορισμό θεωρείται ότι ένα προϊόν φέρει ενδείξεις που αναφέρονται στον βιολογικό τρόπο παραγωγής του,

«όταν [...] το προϊόν [...] χαρακτηρίζεται [...] από τις ενδείξεις που χρησιμοποιούνται σε κάθε κράτος μέλος και επιτρέπουν στον αγοραστή να συμπεραίνει ότι το προϊόν [...] παρήχθη σύμφωνα με τους κανόνες παραγωγής που αναφέρονται στο άρθρο 6 [...]».

21. Τα κριτήρια που χρησιμοποιεί ο γενικός αυτός ορισμός είναι η συνήθης χρήση της ενδείξεως και η συναρτώμενη με αυτήν εντύπωση του καταναλωτή.

22. Στη διάταξη αυτή ορίζονται, επίσης, κατά γλώσσα, οι ενδείξεις —καθώς και τα παράγωγα και οι συντμήσεις αυτών— που χαρακτηρίζουν ένα προϊόν ως προερχόμενο από βιολογικό γεωργική εκμετάλλευση:

«[...] ειδικότερα, με τους εξής όρους, ή με τα συνήθως χρησιμοποιούμενα παράγωγά τους (όπως Βιο-, Οικο-, κ.λπ.) ή συντμήσεις αυτών, μόνο ή σε συνδυασμό, εφόσον οι εν λόγω όροι δεν εφαρμόζονται σε γεωργικά προϊόντα που περιέχονται σε τρόφιμα ή πρώτες ύλες ζωοτροφών ή προφανώς δεν έχουν καμία σχέση με τον τρόπο παραγωγής».

23. Ακολουθεί κατάλογος με τις ενδείξεις στις διάφορες επίσημες γλώσσες. Στην ισπανική, δανική, γερμανική και σουηδική, ο αντίστοιχος όρος προέρχεται από τη λέξη «οικολογικός», στη γερμανική, ελληνική, γαλλική, ιταλική, ολλανδική και πορτογαλική από τη λέξη «βιολογικός», στην αγγλική από τη λέξη «οργανικός» και στη φινλανδική από τη λέξη «φυσιολογικός».

24. Από τον κατάλογο αυτόν προκύπτει ότι η ένδειξη που αντιστοιχεί στην επίσημη γλώσσα κράτους μέλους υποδηλώνει στο εν λόγω κράτος μέλος ότι το προϊόν που φέρει την ένδειξη αυτή προέρχεται από βιολογική καλλιέργεια. Κατά το άρθρο 2 του κανονισμού 2092/91, η επισήμανση αυτή επιτρέπει στους καταναλωτές να συμπεράνουν ότι πρόκειται πράγματι για βιολογικό προϊόν.

25. Πάντως, για την ισπανική γλώσσα ο κατάλογος περιλαμβάνει μόνο την ένδειξη «ecológico». Η ένδειξη «biológico» ή η σύντμηση «bio» δεν περιλαμβάνονται στις προβλεπόμενες για την ισπανική γλώσσα ενδείξεις.

26. Αντιθέτως, κατά τον κατάλογο, στη γερμανική και ολλανδική γλώσσα χρησιμοποιείται η ένδειξη «biologisch», στη γαλλική «biologique», στην ελληνική «βιολογικό», στην ιταλική «biologico», και στην πορτογαλική «biológico», ώστε, τουλάχιστον στις γλώσσες αυτές, η προκύπτουσα από την ένδειξη αυτή σύντμηση «bio» να χαρακτηρίζει προϊόντα προερχόμενα από βιολογική καλλιέργεια.

27. Η προστασία αυτών των επισημάνσεων δεν εξαρτάται από τη γλώσσα του εκάστοτε καταναλωτή, αλλά από τη γλώσσα στην οποία συντάχθηκε η επισήμανση του οικείου προϊόντος όταν αυτό τέθηκε σε εμπορία. Συνεπώς, προϊόν που δεν έχει παραχθεί σύμφωνα με τον κανονισμό δεν μπορεί να φέρει την ένδειξη «biologique», όχι μόνο στις γαλλόφωνες χώρες, Γαλλία, Βέλγιο και Λουξεμβούργο, αλλά και σε όλα τα άλλα κράτη μέλη. Ένα τέτοιο προϊόν δεν μπορεί, επίσης, να φέρει τη σύντμηση «bio».

28. Η προστασία, όμως, της συντμήσεως «bio», ως συντμήσεως μιας ρητώς περιλαμβανόμενης στον κατάλογο μεταφράσεως του όρου «βιολογικό», δεν μπορεί να επεκταθεί επί προϊόντων τα οποία τίθενται στο εμπόριο με επισήμανση συντεταγμένη σε γλώσσα προς την οποία δεν περιλαμβάνεται στον κατάλογο μετάφραση του όρου «βιολογικό». Πράγματι, το Δικαστήριο εκτιμά τη νομιμότητα μέτρων εμπορίας με κριτήριο την τεκμαιρόμενη προσδοκία του μέσου καταναλωτή, που έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος [13]. Ένας τέτοιος τυπικός καταναλωτής αντιλαμβάνεται την ένδειξη «bio», προκειμένου περί προϊόντος που έχει τεθεί στο εμπόριο με επισήμανση συντεταγμένη στην ισπανική γλώσσα, όχι ως σύντμηση μιας από τις περιλαμβανόμενες στο άρθρο 2 μεταφράσεις του όρου «βιολογικό», αλλά ως σύντμηση της ισπανικής λέξεως «biológico» [14].

29. Συνεπώς, το βάσιμο της αιτιάσεως της Επιτροπής εξαρτάται από το αν η σύντμηση «bio» της ισπανικής λέξεως «biológico» μπορεί να θεωρηθεί ως ένδειξη δηλώνουσα παραγωγή προϊόντος σύμφωνη με τον κανονισμό. Σχετικό συμπέρασμα μπορεί να συναχθεί είτε από τον κανονισμό είτε από το πώς αντιλαμβάνεται την ένδειξη αυτή ένας μέσος καταναλωτής προϊόντων που έχουν τεθεί στο εμπόριο με επισήμανση συντεταγμένη στην ισπανική γλώσσα.

A — *Ο κατά τον κανονισμό 2092/91 χαρακτήρας της λέξεως «biológico», ως ένδειξη*

30. Ο περιλαμβανόμενος στο άρθρο 2 του κανονισμού 2092/91 κατάλογος δημιουργεί,

13 — Απόφαση της 16ης Ιουλίου 1998 στην υπόθεση C-210/96, Gut Springenheide und Tusky (Συλλογή 1998, σ. I-4657, σκέψη 31).

14 — Πάντως, δεν μπορεί να αποκλεισθεί το ενδεχόμενο, όσον αφορά προϊόντα που κυκλοφόρησαν στο εμπόριο με επισήμανση συντεταγμένη σε περισσότερες της μιας γλώσσες, η χρησιμοποίηση της ενδείξεως «bio» στο συντεταγμένο στην ισπανική τμήμα της επισημάνσεως να επηρεάσει ένα καταναλωτή του οποίου η προσοχή στρέφεται προς συντεταγμένο σε άλλη γλώσσα, π.χ. στη γαλλική, τμήμα της επισημάνσεως.

εκ πρώτης όψεως, την εντύπωση ότι μόνον οι παρατιθέμενες σ' αυτόν ενδείξεις υποδηλώνουν, στις διάφορες γλώσσες, τα προερχόμενα από βιολογική γεωργική εκμετάλλευση προϊόντα. Η εντύπωση αυτή, όμως, είναι εσφαλμένη. Βεβαίως, στον κατάλογο του άρθρου 2 του κανονισμού 2092/91 περιλαμβάνονται, για κάθε γλώσσα, μια ή δύο ενδείξεις οι οποίες, κατά τον κανονισμό, υποδηλώνουν προϊόντα παραχθέντα κατά τις απαιτήσεις του κανονισμού, ο κατάλογος αυτός, όμως, δεν είναι εξαντλητικός. Πράγματι, η κατά την έννοια του άρθρου 2 του κανονισμού 2092/91 επισήμανση μπορεί *«ειδικότερα»* να γίνει με τη χρήση ενός ή περισσοτέρων από τους «εξής όρους». Συνεπώς, στην επισήμανση ενός προϊόντος μπορούν να χρησιμοποιηθούν και άλλοι όροι για την υποδήλωση της βιολογικής προελεύσεώς του. Εξάλλου, από την ύπαρξη του συγκεκριμένου αυτού καταλόγου προκύπτει το συμπέρασμα ότι για την επέκταση της προστασίας και σε άλλες ενδείξεις, πέραν εκείνων που ο κατάλογος προβλέπει για την κάθε γλώσσα, απαιτείται ειδική αιτιολόγηση. Πράγματι, εκ πρώτης όψεως, ο καθορισμός διαφορετικών ενδείξεων για κάθε γλώσσα συνηγορεί υπέρ της μη αποδοχής του συμπεράσματος ότι οι ενδείξεις αυτές υποδηλώνουν σε *όλες* τις γλώσσες προϊόντα βιολογικής γεωργίας.

31. Το ιστορικό θεσπίσεως του κανονισμού 2092/91 συνηγορεί, επίσης, υπέρ της μη αποδοχής του συμπεράσματος ότι οι ρητώς περιλαμβανόμενες στον κατάλογο ενδείξεις υποδηλώνουν σε όλες τις γλώσσες προϊόντα βιολογικής γεωργίας. Η Επιτροπή είχε προτείνει αρχικώς τη χρησιμοποίηση μιας κοινοτικής ενδείξεως, συγκεκριμένα της ενδείξεως «βιολογικός» ή «βιολογικο-δυναμικός» [15], η οποία, μεταφραζόμενη, θα υποδήλωνε υποχρεωτικώς τα προϊόντα βιολογικής γεωργίας. Εντούτοις, μετά τη γνωμοδότηση του Κοινοβουλίου, περιελήφθη στην πρόταση κανονισμού κατάλογος με διαφορετικές ανά γλώσσα ενδείξεις οι οποίες προκύπτουν από τις λέξεις «οικολογικός», «βιολογικός» και «οργανικός» [16]. Αν είχε προωθηθεί η ιδέα μιας ενιαίας ενδείξεως σε όλες τις γλώσσες, θα μπορούσαν οι όροι «οικολογικός», «βιολογικός» και «οργανικός» να υποδηλώνουν αποκλειστικώς, σε όλες τις γλώσσες, προϊόντα παραχθέντα σύμφωνα με τον κανονισμό 2092/91, αντί ενός καταλόγου εννέα ενδείξεων, διαφορετικών ανά γλώσσα.

32. Αντιθέτως, υπέρ της απόψεως ότι η σύντμηση «bio» έχει χαρακτήρα ενδείξεως σε όλες τις επίσημες γλώσσες, συνηγορούν τόσο ο σκοπός του κανονισμού 2092/91 όσο και οι επιταγές της εσωτερικής αγοράς, που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στο πλαίσιο μιας σύμφωνης προς τις Συνθήκες ερμηνείας.

33. Σκοπός του κανονισμού 2092/91 είναι η προώθηση της βιολογικής γεωργίας. Προς επίτευξη αυτού του σκοπού ο κανονισμός επιδιώκει, αφενός, την προστασία των καταναλωτών από παραπλανητικές επισημάνσεις. Ο καταναλωτής πρέπει εύκολα να διακρίνει τα προϊόντα που προέρχονται από βιολογική γεωργία. Αφετέρου, ο κανονισμός επιδιώκει και την προστασία των παραγωγών βιολογικών προϊόντων από τον αθέμιτο ανταγωνισμό. Τα παραγόμενα κατά

15 — Πρόταση κανονισμού (ΕΟΚ) του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής των γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής (ΕΕ 1990, C 4, σ. 4 (5)].

16 — COM(91) 112 τελικό, σ. 4 επ.

τους κανόνες της βιολογικής γεωργίας προϊόντα πρέπει να προστατευθούν από τον ανταγωνισμό των φθηνότερων προϊόντων της συμβατικής γεωργίας [17].

34. Θα αντέβαινε προς τους σκοπούς αυτούς, η ίδια ένδειξη, π.χ. η ένδειξη «bio», να χρησιμοποιείται σε ορισμένα κράτη μέλη προς αποκλειστική υποδήλωση προϊόντων βιολογικής γεωργίας, ενώ σε άλλα κράτη μέλη να παραμένει άνευ προστασίας.

35. Εφόσον η ένδειξη «bio» σε ορισμένες κοινοτικές γλώσσες χρησιμοποιείται για την υποδήλωση προϊόντων βιολογικής γεωργίας, θα μπορούσαν οι καταναλωτές να παραπλανηθούν, κατά την αγορά προϊόντων σε άλλα κράτη μέλη ή κατά την αγορά προϊόντων τα οποία τέθηκαν στην αγορά με επισήμανση συντεταγμένη σε άλλες γλώσσες, και να υποθέσουν ότι πρόκειται για προϊόντα βιολογικής γεωργίας. Εξάλλου, προϊόντα βιολογικής γεωργίας θα υφίσταντο, στο πλαίσιο του διασυνοριακού εμπορίου, τον άμεσο ανταγωνισμό των φθηνότερων προϊόντων της συμβατικής γεωργίας. Συνεπώς, ο σκοπός της αποτροπής του αθέμιτου ανταγωνισμού, που επιδιώκει ο κανονισμός, δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί. Εξάλλου, τέτοιου είδους διαφοροποιήσεις ως προς την προστασία των ενδείξεων θα δημιουργούσαν κωλύματα στο ενδοκοινοτικό εμπόριο βιολογικών προϊόντων. Αντιθέτως, η παροχή ενιαίας προστασίας σε κοινοτικό επίπεδο θα είχε ως αποτέλεσμα όχι μόνο την άρση των δυνητικών κωλυμάτων στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, αλλά και τη διαμόρφωση μιας ενιαίας αντιλήψεως εντός της Κοινότητας, η οποία θα διευκόλυνε το εμπόριο αυτών των προϊόντων.

36. Είναι αμφίβολο αν στην εσωτερική αγορά επιτρέπονται και συνηθίζονται επισημάνσεις συντεταγμένες σε περισσότερες της μιας γλώσσες, ώστε να κυκλοφορούν μ' αυτές τα εμπορεύματα σε διάφορα κράτη μέλη. Τέτοιες επισημάνσεις θα μπορούσαν να παραπλανήσουν τους καταναλωτές όταν εμφανίζεται σε μία άλλη γλώσσα για προϊόν που δεν έχει παραχθεί σύμφωνα με τον κανονισμό ένδειξη η οποία στη γλώσσα του υποδηλώνει προϊόν παραχθέν κατά τους όρους του κανονισμού. Θα ήταν π.χ. παραπλανητικό να κυκλοφορήσει στην πορτογαλική αγορά ισπανικό γιαούρτι που φέρει στα ισπανικά την ένδειξη «biológico» [18]. Για πολλούς λόγους επισήμανση σε περισσότερες της μιας γλώσσες θα μπορούσε να θεωρηθεί αντίθετη προς τον κανονισμό [19]. Πρακτικώς, όμως, είναι δύσκολη η απαγόρευσή τους όταν ορισμένα κράτη μέλη επιτρέπουν ενδείξεις οι οποίες σε άλλα κράτη μέλη υποδηλώνουν παραγωγή σύμφωνη με τις μεθόδους του κανονισμού.

37. Η πιθανή παρεμπόδιση της κυκλοφορίας βιολογικών προϊόντων στην εσωτερική αγορά υπογραμμίζεται σε συγκριτική μελέτη

17 — Βλ. τη δεύτερη και πέμπτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 2092/91.

18 — Κατά το άρθρο 2 του κανονισμού η ένδειξη «biológico» υποδηλώνει στην πορτογαλική γλώσσα παραγωγή σύμφωνη με τα προβλεπόμενα από τον κανονισμό.

19 — Βλ. ανωτέρω σημεία 27 επ.

της υπηρεσίας έρευνας και τεκμηρίωσης του Δικαστηρίου. Κατά τη μελέτη αυτή, από τα κράτη μέλη [20], εκτός της Ισπανίας, η Δανία και η Μεγάλη Βρετανία επίσης επιτρέπουν τη χρήση της ενδείξεως «bio» για προϊόντα που δεν έχουν παραχθεί κατά τους κανόνες του κανονισμού. Πάντως, στη Δανία και τη Μεγάλη Βρετανία απαιτείται να τονίζεται σαφώς στην επισήμανση ότι το προϊόν δεν προέρχεται από βιολογική καλλιέργεια. Συνεπώς, στην εσωτερική αγορά, πλην Ισπανίας, η ένδειξη «bio» νοείται ως υποδηλώνουσα βιολογικά προϊόντα και υπ' αυτήν την έννοια χρησιμοποιείται από τους παραγωγούς.

38. Ο κανονισμός 392/2004, ο οποίος δεν έχει εφαρμογή εν προκειμένω, επιβεβαιώνει αυτήν τη σύμφωνη με τους σκοπούς του κανονισμού 2092/91 ερμηνεία. Πράγματι, με τον κανονισμό αυτό ο κοινοτικός νομοθέτης ρητώς λαμβάνει ως δεδομένο ότι και οι μεταφράσεις των ενδείξεων του άρθρου 2 του κανονισμού 2092/91 στις άλλες γλώσσες της Κοινότητας υποδηλώνουν προϊόντα βιολογικής γεωργίας.

39. Στο εξής, οι σχετικές ενδείξεις «θεωρούνται ενδείξεις αναφερόμενες στη βιολογική μέθοδο παραγωγής σε όλη την Κοινότητα και *σε όλες τις επίσημες κοινοτικές γλώσσες*» [21]. Κατά τη δεύτερη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 392/2004 η προστασία εφαρμόζεται και στα συνήθη παράγωγα ή συντμήσεις αυτών των ενδείξεων, είτε χρησιμοποιούνται χωριστά είτε σε συνδυασμό, και ανεξάρτητα από τη χρησιμοποιούμενη γλώσσα. Η εισηγήτρια κατά την ενώπιον του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου συζήτηση υπογράμμισε, επίσης, ρητώς ότι με τη νέα τροποποίηση του άρθρου 2 αποκλείεται η χρησιμοποίηση της ενδείξεως «bio» για προϊόντα μη προερχόμενα από βιολογική γεωργία [22]. Ασφαλώς, η Ισπανική Κυβέρνηση εγνώριζε το περιεχόμενο της νέας αυτής ρυθμίσεως, δεδομένου ότι εψήφισε κατά της τροποποιήσεως του κανονισμού. Η εν λόγω κυβέρνηση υπογράμμισε, παραπέμποντας στην παρούσα διαδικασία διαπιστώσεως παραβάσεως, ότι η ένδειξη «bio» στην ισπανική γλώσσα δεν χρησιμοποιείται για την υποδήλωση βιολογικών προϊόντων και ότι, κατά συνέπεια, δεν επιβάλλεται τροποποίηση του κανονισμού [23]. Συνεπώς, είναι σαφές ότι τουλάχιστον σήμερα η σύντμηση «bio» χρησιμοποιείται σε όλες τις γλώσσες της Κοινότητας αποκλειστικώς για την υποδήλωση βιολογικών προϊόντων [24].

40. Στη δεύτερη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 392/2004 υπογραμμίζεται ότι η

20 — Δεν εξετάστηκαν οι νομοθεσίες των βαλτικών χωρών, της Μάλτας και της Ουγγαρίας.

21 — Η υπογράμμιση δική μου.

22 — Έκθεση του μέλους του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Danielle Auroi επί της προτάσεως κανονισμού του Συμβουλίου για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 2092/91 περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και τα είδη διατροφής, της 6ης Νοεμβρίου 2003, A5-392/2003 σ. 11.

23 — Δήλωση αριθ. 16/04, στη μηνιαία έκθεση των νομοθετικών πράξεων του Συμβουλίου για τον Φεβρουάριο του 2004, αριθμός εγγράφου του Συμβουλίου 7712/04 της 24ης Μαρτίου 2004, παράρτημα II, σ. 6.

24 — Βλ., σχετικώς, τις σημερινές προτάσεις μου επί της υποθέσεως C-107/04, Comité Andaluz (απόφαση της 14ης Ιουλίου 2005, Συλλογή 2005, σ. I-7137, σ. I-7139, σημεία 20 επ.).

τροποποίηση κρίθηκε σκόπιμη προκειμένου να αποφευχθεί κάθε ενδεχόμενο *παρερμηνείας* όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής της προστασίας. Επομένως, ο νομοθέτης έλαβε υπόψη του ότι η μη παροχή προστασίας στις συνήθεις συντμήσεις και παράγωγα στις άλλες γλώσσες συνιστά πεπλανημένη ερμηνεία του άρθρου 2 του κανονισμού 2092/91, πριν από την τροποποίησή του.

41. Συνεπώς, από την ερμηνεία του άρθρου 2 του κανονισμού 2092/91 προκύπτει ότι, κατ' αρχήν, εκάστη των ενδείξεων που προβλέπει για κάθε μια γλώσσα, καθώς και οι συντμήσεις αυτών, υποδηλώνουν σε ολόκληρη την Κοινότητα προϊόντα οικολογικής γεωργίας.

42. Εντούτοις, το άρθρο 2 του κανονισμού προβλέπει ρητή εξαίρεση για τις ενδείξεις εκείνες οι οποίες «προφανώς δεν έχουν καμία σχέση με τον τρόπο παραγωγής» [25]. Όπως, όμως, προκύπτει από προγενέστερες και ισχύουσες σε ολόκληρη την ισπανική επικράτεια ρυθμίσεις, καθώς και από τοπικού χαρακτήρα ρυθμίσεις που εξακολουθούν σήμερα να ισχύουν, κατά τις οποίες η ένδειξη «bio» εχρησιμοποιείτο και εξακολουθεί να χρησιμοποιείται προς υποδήλωση αποκλειστικώς βιολογικών προϊόντων [26], η ένδειξη αυτή σχετίζεται, στην Ισπανία, με την υποδήλωση βιολογικών προϊόντων.

43. Συνεπώς, η παροχή εγκρίσεως για χρησιμοποίηση της ενδείξεως «bio» για προϊόντα τα οποία δεν πληρούν τις προϋποθέσεις του κανονισμού 2092/91, είναι ασυμβίβαστη με το άρθρο 2.

Β — *Επικουρικώς:Επί της γνώμης που σχηματίζουν οι καταναλωτές στην ισπανική αγορά*

44. Αν το Δικαστήριο δεν δεχθεί την προαναφερθείσα άποψη ως προς την ερμηνεία του άρθρου 2 του κανονισμού 2092/91, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 1804/99, πρέπει να εξεταστεί αν ο καταναλωτής κατανοεί τη σύντμηση «bio», ως σύντμηση της λέξεως «biológico», όσον αφορά προϊόντα με επισήμανση συντεταγμένη στην ισπανική γλώσσα, ως ένδειξη υποδηλώνουσα βιολογικά προϊόντα. Πράγματι, το άρθρο 2 προβλέπει ότι για την υποδήλωση των βιολογικών προϊόντων δεν χρησιμοποιούνται μόνο οι ρητώς παρατιθέμενες ενδείξεις, αλλά και «οι ενδείξεις που χρησιμοποιούνται σε κάθε κράτος μέλος και επιτρέπουν στον αγοραστή να συμπεραίνει ότι το προϊόν, τα συστατικά του ή οι πρώτες ύλες παρήχθησαν σύμφωνα με τους κανόνες παραγωγής» του

25 — Ως προς τη νέα διατύπωση αυτής της εξαιρέσεως βλ. τις προτάσεις μου στην υπόθεση Comité Andaluz (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 23, σημεία 31 επ.)

26 — Βλ. κατωτέρω, σημεία 43 επ.

κανονισμού. Δεδομένου ότι ο κανονισμός κάνει λόγο για «κάθε κράτος μέλος», το κριτήριο, αντιθέτως προς την άποψη της Επιτροπής, δεν είναι η γνώμη του μέσου καταναλωτή στην ευρωπαϊκή εσωτερική αγορά, αλλά του καταναλωτή στην ισπανική αγορά.

45. Η Ισπανική Κυβέρνηση αμφισβητεί ότι οι Ισπανοί καταναλωτές συσχετίζουν την ένδειξη «bio» με προϊόντα παραχθέντα σύμφωνα με τα προβλεπόμενα από τον κανονισμό. Η Επιτροπή αντιτάσσει, σχετικώς, το —εφαρμοζόμενο μόνο επί φυτικών προϊόντων— βασιλικό διάταγμα 1852/1993, όπως είχε προ της τροποποιήσεώς του, το οποίο επιτρέπει τη χρησιμοποίηση αυτής της ενδείξεως για επισήμανση προϊόντων που έχουν παραχθεί σύμφωνα με τον κανονισμό. Επικαλείται, επίσης, καθώς και την περιφερειακή απόφαση 212/2000 της Αυτόνομης Περιφέρειας της Ναβάρα, η οποία προβλέπει ότι —με την εξαίρεση των γαλακτοκομικών προϊόντων— ένα προϊόν θεωρείται ότι φέρει επισήμανση ως προερχόμενο από βιολογικές μεθόδους παραγωγής όταν φέρει την ένδειξη «biológico» ή «bio». Η Ισπανική Κυβέρνηση επιβεβαίωσε κατόπιν αιτήσεως του Δικαστηρίου τη διαφορά μεταξύ της ισχύουσας σε εθνικό επίπεδο ρυθμίσεως και της ισχύουσας στη Navarra ρυθμίσεως. Εξ αυτού συνάγεται ότι η εθνική κανονιστική ρύθμιση δεν αποκλείει την ισχύ περιφερειακών ρυθμίσεων. Κατά την Ισπανική Κυβέρνηση όμοιες ρυθμίσεις μη αντικείμενες στον κανονισμό —χωρίς περιορισμό επί γαλακτοκομικών προϊόντων— ισχύουν στις περιφέρειες της Βαλένθια, των Καναρίων Νήσων, της Γαλικίας, της Μαδρίτης, της Καταλωνίας, της Αραγωνίας και των Βαλεαρίδων Νήσων. Κατά την προφορική διαδικασία η επιτροπή τόνισε ότι από τις 17 ισπανικές περιφέρειες μόνο η Ναβάρα —για γαλακτοκομικά προϊόντα— και η Χώρα των Βάσκων επιτρέπουν τη χρήση της ενδείξεως «bio» για προϊόντα που δεν έχουν παραχθεί κατά τους κανόνες του κανονισμού. Συνεπώς, στην ισπανική επικράτεια ισχύουν διαφορετικές ρυθμίσεις ως προς τη χρήση της ενδείξεως «bio».

46. Εφόσον ο ίδιος ο Ισπανός νομοθέτης, σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, εξισώνει τις ενδείξεις «biológico» και «bio» με τις ενδείξεις «ecológico» και «eco», αυτό σημαίνει ότι και ο Ισπανός καταναλωτής έχει την ίδια γνώμη. Πρέπει, πράγματι, να θεωρηθεί ως δεδομένο ότι ο νομοθέτης στήριξε τις ρυθμίσεις που θέσπισε επί μιας προϋφισταμένης αντιλήψεως των καταναλωτών, ή ότι, τουλάχιστον, οι ρυθμίσεις αυτές είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας τέτοιας αντιλήψεως.

47. Το συμπέρασμα αυτό δεν επηρεάζεται από το γεγονός ότι το βασιλικό διάταγμα, όπως είχε προ της τροποποιήσεώς του, εφαρμοζόταν μόνο επί φυτικής προελεύσεως προϊόντων, ή ότι η περιφερειακή κανονιστική απόφαση εξαιρούσε από το πεδίο εφαρμογής της τα γαλακτοκομικά προϊόντα. Εφόσον οι ενδείξεις «bio» και «biológico» υποδηλώνουν, για ορισμένα προϊόντα, προέλευση από βιολογικές μεθόδους παραγωγής,

τεκμαίρεται ότι ο καταναλωτής εκλαμβάνει και άλλα προϊόντα ως έχοντα τέτοια προέλευση και ότι, επομένως, η χρησιμοποίηση αυτών των ενδείξεων είναι παραπλανητική [27].

48. Πάντως, ούτε η επίμαχη εν προκειμένω τροποποίηση του βασιλικού διατάγματος αναιρεί το συμπέρασμα που προκύπτει από την ισπανική νομοθεσία όσον αφορά την αντίληψη που έχουν διαμορφώσει οι Ισπανοί καταναλωτές. Αφενός, εξακολουθούν να υφίστανται τοπικές ρυθμίσεις εκ των οποίων προκύπτει ότι οι καταναλωτές εξακολουθούν να εμπιστεύονται τις ενδείξεις «bio» και «biológico». Αφετέρου, από την κατάργηση ρυθμίσεως που αφορούσε τη χρήση αυτής της ενδείξεως δεν μπορούν να συναχθούν αντίθετα συμπεράσματα ως προς τις αντιλήψεις των καταναλωτών. Πράγματι, τουλάχιστον κατά μία μεταβατική περίοδο, η εμπιστοσύνη που είχαν διαμορφώσει οι καταναλωτές βάσει της προγενέστερης ρυθμίσεως, εξακολουθεί να υφίσταται. Η αιφνίδια κατάργηση της προστασίας ορισμένων ενδείξεων συνεπάγεται, οπωσδήποτε, κίνδυνο παραπλανήσεως των καταναλωτών. Μία τέτοια κατάργηση θα μπορούσε να δικαιολογηθεί μόνο αν είχε διαπιστωθεί ότι οι καταναλωτές ουδόλως συνδύαζαν τις μη πλέον προστατευόμενες ενδείξεις με τα προερχόμενα από βιολογικές μεθόδους παραγωγής προϊόντα.

49. Τέλος, εναπόκειται στην Ισπανική Κυβέρνηση να αποδείξει, δεδομένου ότι η ισχύουσα ισπανική νομοθεσία παρέχει σχετικώς πολλά επιχειρήματα, ότι οι Ισπανοί καταναλωτές συνδυάζουν την ένδειξη «bio» με προϊόντα βιολογικής παραγωγής. Η Ισπανική Κυβέρνηση, όμως, δεν προσκόμισε μια τέτοια απόδειξη. Στήριξε την επιχειρηματολογία της κυρίως στα πορίσματα μιας σφυγμομετρήσεως της κοινής γνώμης, την οποία η ίδια κατέθεσε. Καταρχήν, δεν αποκλείεται η θεμελίωση επί μιας τέτοιας σφυγμομετρήσεως των συμπερασμάτων ως προς τις προσδοκίες των καταναλωτών. Η συγκεκριμένη, όμως, σφυγμομέτρηση είχε πιλοτικό χαρακτήρα και αφορούσε κύκλο 100 περίπου ατόμων που ερωτήθηκαν τηλεφωνικώς στη Μαδρίτη, τη Βαρκελώνη και το Μπιλμπάο. Το ινστιτούτο που διεξήγαγε την έρευνα υπογράμμισε ότι απαιτείται περαιτέρω έρευνα, σε κύκλο 2 000 ατόμων, προκειμένου να συναχθούν οριστικά συμπεράσματα. Εξάλλου, όπως ορθώς επισημαίνει η Επιτροπή, τη διεξαγωγή της έρευνας ζήτησε η ισπανική βιομηχανία γάλακτος, η οποία ενδιαφέρεται να συνεχίσει να χρησιμοποιεί την ένδειξη «bio». Χωρίς να επεκταθώ περαιτέρω στην εξέταση της ποιότητας αυτής της σφυγμομετρήσεως, ας μου επιτραπεί να υπογραμμίσω ότι μπορούν εξ αυτής να συναχθούν επιχειρήματα ως προς το ότι η ένδειξη «bio» γίνεται αντιληπτή όχι μόνο ως υποδηλώνουσα ότι το προϊόν το οποίο φέρει μια τέτοια επισήμανση είναι ευεργετικό για την υγεία, αλλά ότι προέρχεται και από ορισμένο τρόπο παραγωγής [28].

50. Η Ισπανική Κυβέρνηση επικαλείται τον κίνδυνο παραπλανήσεως των ισπανών καταναλωτών που συνδέουν ένα βιολογικό προϊόν όχι με τον τρόπο παραγωγής του αλλά με τις ευεργετικές για την υγεία ιδιότητές του —π.χ. καλλιέργεια βακτηρι-

27 — Ο κανονισμός 2092/91, μέχρις της συμπληρώσεώς του με τον κανονισμό 1804/99, εβαρύνετο με παρόμοιο σφάλμα, καθόσον δεν προέβλεπε επέκταση της προστασίας των σχετικών ενδείξεων και επί προϊόντων ζωικής προελεύσεως. Κατά συνέπεια, συνετέλεσε στη διατήρηση της συγχύσεως των καταναλωτών.

28 — Υπόμνημα αντικρούσεως, παράρτημα IV, σ. 8, 2 και 6.

δίων στα γαλακτοκομικά προϊόντα. Αν πράγματι υφίσταται ένας τέτοιος κίνδυνος δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί με το να γίνει ανεκτή η παραπλάνηση εκείνων των καταναλωτών που συνδυάζουν αυτήν την ένδειξη με τα βιολογικά προϊόντα. Θα έπρεπε μάλλον να απαγορευτεί η χρήση αυτής της ενδείξεως [29].

51. Ακόμα και αν η ένδειξη «bio» δεν υποδηλώνει, βάσει του κανονισμού 2092/91, σε όλες τις γλώσσες προϊόντα βιολογικής παραγωγής, πρέπει να γίνει δεκτό ότι έχει την έννοια αυτή, τουλάχιστον, στην Ισπανία.

52. Για λόγους πληρότητας ας μου επιτραπεί να επισημάνω ότι οι ρυθμίσεις που προβλέπει η ισπανική νομοθεσία δεν μπορούν, επίσης, να δικαιολογηθούν με βάση την εξαιρετική διάταξη του άρθρου 5, παράγραφος 3, στοιχείο α', του κανονισμού 2092/91. Κατά τη διάταξη αυτή, μπορεί να χρησιμοποιηθεί μια ένδειξη η οποία, καταρχήν, υποδηλώνει προϊόντα βιολογικής προελεύσεως για την επισήμανση προϊόντων μη βιολογικής προελεύσεως όταν η ένδειξη αυτή έχει κατατεθεί ως σήμα. Ο κανονισμός 2092/91 δεν προβλέπει εξαίρεση για ολόκληρη κατηγορία προϊόντων, πέραν της ανωτέρω εξαιρέσεως που αφορά τα σήματα και η οποία πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικώς.

53. Συνεπώς, τουλάχιστον στην Ισπανία, η χρησιμοποίηση της ενδείξεως «bio» για την επισήμανση προϊόντων τα οποία δεν έχουν παραχθεί με βιολογικές μεθόδους παραγωγής είναι ασυμβίβαστη με το άρθρο 2 του κανονισμού 2092/91.

Γ — *Τελικό συμπέρασμα ως προς τη διαδικασία διαπιστώσεως παραβάσεως*

54. Όπως υπογραμμίστηκε ανωτέρω, παράβαση του άρθρου 2 του κανονισμού 2092/91 συνεπάγεται παράβαση του άρθρου 5 και του άρθρου 10α του εν λόγω κανονισμού, καθώς και του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, της οδηγίας 2000/13 [30]. Συνεπώς, η προσφυγή της Επιτροπής είναι βάσιμη.

V — Επί των δικαστικών εξόδων

55. Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον έχει διατυπωθεί σχετικό αίτημα. Δεδομένου ότι η Επιτροπή διατύπωσε σχετικό αίτημα, σύμφωνα δε με τα ανωτέρω η προσφυγή της είναι βάσιμη, πρέπει να καταδικαστεί το Βασίλειο της Ισπανία στα δικαστικά έξοδα.

29 — Άλλωστε, μετά την τροποποίηση του κανονισμού με τον κανονισμό 392/2004 αυτό πλέον δεν επιτρέπεται, διότι η ένδειξη «biológico» ως μετάφραση του «βιολογικού» αποτελεί ένδειξη υποδηλώνουσα παραγωγή σύμφωνη με τις μεθόδους του κανονισμού.

30 — Βλ. ανωτέρω, σημεία 16 επ.

VI — Πρόταση

56. Βάσει των ανωτέρω σκέψεων προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ότι:

1) Το Βασίλειο της Ισπανίας, διατηρώντας στην εσωτερική του έννομη τάξη και στην πρακτική του, όπως προκύπτει από το βασιλικό διάταγμα 506/2001 και από την περιφερειακή κανονιστική απόφαση 212/2000, τη χρήση της ενδείξεως «bio» —μόνης ή σε συνδυασμό με άλλες ενδείξεις— για προϊόντα τα οποία δεν παρήχθησαν κατά τα προβλεπόμενα από τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2092/91 του Συμβουλίου, της 24ης Ιουνίου 1991, περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής, όπως αυτός τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 1804/99, παρέβη

— το άρθρο 2, σε συνδυασμό με το άρθρο 5 και το άρθρο 10α, του κανονισμού 2092/91 και,

— το άρθρο 2 του κανονισμού 2092/91, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, της οδηγίας 2000/13/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαρτίου 2000 για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την επισήμανση, την παρουσίαση και τη διαφήμιση των τροφίμων.

2) Καταδικάζει το Βασίλειο της Ισπανίας στα δικαστικά έξοδα.